

УКРАЇНЬСЬКА МОВА В СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ М. ОДЕСИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ АНКЕТУВАННЯ)

Анастасія Велика

*Одеський національний університет імені Іллі Ілліча Мечникова
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, Україна
anastasi86@inbox.ru*

Описано відповіді студентів вищих навчальних закладів про комунікативну потужність української мови. Обсяг вибірки – 500 осіб. Студенти висловили свої думки на запитання анкети про мову спілкування в навчальних закладах, у колі ровесників, про рівень володіння українською мовою, престиж спілкування нею в місті, про те, чи повинен бути престиж української мови вищим тощо. Відповіді респондентів засвідчили потребу зростання престижу державної мови в місті. Автор розкриває причини декларативної підтримки державного статусу української мови в Одесі.

Ключові слова: соціолінгвістика, мовна ситуація, мовна політика, державна мова, анкетування.

Ставлення до мови/мов у соціогрупі «студент» – одне з нових питань в соціолінгвістиці. Тому мета статті – з'ясувати думки одеських студентів, а завдання – отримати відповіді про ставлення цих респондентів до понять «престиж мови», «державна мова»; проаналізувати основні способи підвищення престижу мови та визначити основні тенденції поширення української мови в різних сферах. Щоб розкрити ці завдання, ми провели анкетування серед студентів шести вищих навчальних закладів м. Одеси (за даними «Статистичного щорічника в Україні за 2010 рік» в Одесі нараховують 22 вищі навчальні заклади, в яких навчається 127 тисяч студентів, а саме 84% українською і 16% російською мовами [1: 448–449]). Зрештою, інтелектуальна та державна еліта формується саме у вищих навчальних закладах, тому важливо знати мовні орієнтири студентської молоді.

Обсяг нашої вибірки становить 500 осіб. Серед респондентів: чоловіків – 43%, жінок – 57%; українців – 86%, росіян – 7%, болгар – 4%, молдаван – 3%. Вік студентів – 17–22 роки. За місцем народження це жителі Одеської (75%), Миколаївської (9%), Вінницької (6%) та Херсонської (по 5%) областей, а також Полтавської, Волинської, Житомирської, Хмельницької, Черкаської (по 1%).

Розглянемо відповіді студентів на запитання анкети.

1. Мова спілкування студентів у навчальних закладах м. Одеси:

Запитання	Українська	Російська	Однаковою мірою українська і російська
Якою є мова спілкування у Вашому закладі? (%)	6	40	54

Яка мова для Вас легша для сприймання спеціальної літератури? (%)	11	59	30
Якою мовою Ви звичайно спілкуєтесь на перерві? (%)	5	81	14
Якою мовою Ви звертаєтесь до викладачів? (%)	8	62	30
Якою вони Вам відповідають? (%)	6	49	45

За оцінками наших респондентів (майже 54%), мовний режим вищих навчальних закладів м. Одеси є двомовним. Студенти (81%) зазначили, що на перерві вони спілкуються переважно російською мовою. Ця мова виявилась легшою для сприймання для 59% учасників опитування. Понад половину респондентів використовує в різних ситуаціях під час навчального процесу російську чи обидві мови.

2. Мова спілкування студентів з ровесниками:

Запитання	Українська	Російська	Однаковою мірою українська і російська
Якою мовою Ви звичайно звертаєтесь до незнайомих однолітків? (%)	6	78	16
І Вам звичайно відповідають? (%)	1	60	38
Якою мовою Ви звичайно спілкуєтесь із друзями? (%)	5	73	22

У спілкування з однолітками домінує російська мова незалежно від стосунків між співрозмовниками. Менше ніж 7% респондентів використовують українську мову.

Важливо оцінити рівень знання української мови, тому що, за попередніми даними, її використовує тільки 10% студентів у формальному і неформальному спілкуванні.

3. Розподіл відповідей на запитання «Як ви оцінюєте особистий ступінь володіння українською мовою?»:

Респонденти	Вільно	Добре	Задовільно	Незадовільно	Важко сказати
Студенти (%)	40	43	14	2	1

Респонденти вважають, що в більшості випадків (майже 80%), вони володіють українською мовою на достатньому рівні. Тому сформулюємо запитання про престиж української мови в м. Одесі.

4. Розподіл відповідей на запитання «Чи престижно спілкуватися українською мовою у Вашому місті?»:

Респонденти	Так	Ні
Студенти (%)	26	74

У відповідях більшості респондентів засвідчено, що українською мовою спілкуватися не престижно. Тому важливо знати їхню думку про підвищення престижу української мови.

5. Розподіл відповідей на запитання «Чи має бути престиж української мови вищим?»:

Респонденти	Так	Ні
Студенти (%)	58	42

Отже, респонденти визнають необхідність підвищити престиж державної мови. Однак як це зробити?

Ми сформулювали запитання: «Яких заходів, на Ваш погляд, має вжити держава, щоб державна мова посіла належне місце у суспільстві?». Серед відповідей були вимоги: провадити навчання українською мовою; увести державну мову в усі сфери життя, українізувати ЗМІ; обов'язке володіння українською мовою; не вводити другої державної мови; створити потужну державу з достатньою соціально-економічною базою; популяризувати українські традиції і звичаї.

Респонденти зауважили, що примусові заходи стикнуться з протилежною реакцією серед населення.

Один із сучасних дослідників взаємодії мови і суспільства Р. Кісь пропонує заходи, які потрібно вжити, щоб уникнути «завершальної фази розпаду і деструкції ще ледве живого українського лінгвокультурного довілля»: стимулювати зростання престижу українського слова, зокрема і через законодавчу кодифікацію; нарощувати структурно та функціонально повні, власне українські культурно-цивілізаційні інфраструктури; розробити системи ціннісних орієнтацій та поведінково-культурних взірців з боку провідних діячів культури, науки, політики, бізнесу; культивувати всі ймовірні передумови і можливості становлення та появи яскравих українських творчих особистостей (від рок-зірок та кінозірок до блискучої університетської професури) [2: 47].

Важливо врахувати, що потенційними чинниками авторитету мови є: 1) мова політики (щоб мовний резонанс у країні став реальністю, потрібно мати українську владу на всіх рівнях; важливо вимагати від уряду змін на масмедійному ринку, телебаченні, радіо, у пресі; держава повинна зробити реальні кроки для розширення службового використання української мови шляхом тестування службовців та покарань за порушення мовного законодавства); 2) розвиток національно свідомої еліти (це інтелектуальне ядро нації має велике значення для мовної консолідації); 3) формування соціокультурного типу для справжнього міцного господаря, який і в місті, і в селі почуватиметься впевнено; 4) зростання соціопрестижного статусу української мови у великих містах Півдня і Сходу України, де російське мовлення все ще

цілковито домінує в таких функціонально важливих ланках, як вища школа, мас-медіа, відеоіндустрія; 5) здійснення на всіх рівнях та в усьому соціокультурному просторі державної програми деколонізації культурно-цивілізаційного середовища України, насамперед, міст і містечок; 6) нарощування нормальних (за середньоєвропейським чи навіть і російським взірцем), структурно та функціонально повних і власне українських культурно-цивілізаційних інфраструктур [2: 47].

Становленню української мови як державної перешкоджають декілька чинників. Насамперед, слабкість української національної еліти, пострадянської і постколониальної за своєю сутністю. В українській владі, бізнесі, науці, культурі, засобах масової інформації чільне місце посідають особи, що належать до маргіналізованого за ментальністю та мовою прошарку українців, і особи, які лише за походженням є українцями. Вони мають економічні та медійні ресурси, а також важелі адміністративного впливу для нав'язування українському суспільству власних мовних стереотипів [3: 11].

Подібну інформацію ми одержали у відповідях наших респондентів на питання «що стоїть на перешкоді розвитку функцій української мови в Одесі?». Виявилося, що це – функції російської мови і звичка спілкуватись нею; російськомовні ЗМІ; влада; низький ступінь розвитку країни; необов'язковість використання державної мови.

Від нинішньої ситуації спробуємо спрогнозувати майбутню, адже наші респонденти, закінчивши вищі навчальні заклади, працюватимуть у різних сферах.

6. Уявлення респондентів про обов'язковість знання та використання української мови у професії:

Чи є обов'язковим знання та використання української мови у Вашій професії?	
Так (%)	44
Ні (%)	56

Відповіді студентів щодо ролі державної мови в майбутній професійній діяльності поділилися майже навпіл: 44% засвідчують про необхідність знання та використання української мови, а 56% вважають необов'язковим застосовувати українську. Тобто можна констатувати досить значний відсоток розуміння необхідності знання державної мови, а те, наскільки вони застосовуватимуть її під час роботи, залежатиме від сфери діяльності.

7. Розподіл відповідей на запитання «У яких сферах, на Вашу думку, мають спілкуватися виключно або переважно українською мовою?»:

Сфера вжитку	К-сть учасників (%)
Політична	52
Державні установи	24
Заклади освіти	18
Наука	3
ЗМІ	2
Установи сфери послуг (магазин, транспорт)	1

Половина респондентів вважає, що в політичній сфері мають спілкуватись державною мовою, тільки 18% опитаних визнали українську мову у сфері освіти і зовсім не визнають за потрібне спілкуватись державною мовою в установах сфери послуг.

8. Прогнози респондентів щодо мовної ситуації в Україні загалом і на Півдні України через 10 років:

Українська мова стане розмовною мовою (%)	12
Буде офіційна двомовність (%)	51
Російська мова остаточно витіснить українську (%)	37

Половина респондентів прогнозує, що через 10 років на Півдні України пануватиме двомовність, а 37% опитаних вбачають російську панівною мовою на території України.

На думку В. Іванишина і Я. Радевича-Винницького, держава «повинна дбати про те, щоб не виникла невідповідність між декларуванням державності мови і реалізацією цього статусу» [4:163].

В Україні немає механізмів контролю за виконанням Закону про мови і ст. 10 Конституції України, а також державної програми захисту української культури, наслідком цього і є домінування російської мови в інформаційно-культурному просторі держави.

Підсумуємо:

1. Більшість студентів із шести вишів Одеси (58% респондентів) вважає, що престиж української мови повинен бути вищим. Студенти визначили перешкоди, які стоять на заваді розвитку функцій української мови: потужні функції російської мови, звичка спілкуватись нею, російськомовні ЗМІ, економічні проблеми, влада, не-обов'язкове вживання державної мови.

2. Студенти відповіли, що спілкуватися українською мовою не престижно, тому використовують українську мову тільки в 10% комунікативної діяльності. Респонденти прогнозують, що через 10 років в Україні, зокрема на Півдні, буде офіційна двомовність. Вони стверджують, що потрібно підвищувати авторитет державної мови, тому наводять шляхи подолання мовної проблеми.

1. Статистичний щорічник України за 2010 рік. – К. : Август Трейд, 2011. – 560 с.
2. Кісь. Р. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму) / Р. Кісь – Львів : Літопис, 2002. – 303 с.
3. Скляр В. М. Етнічний склад населення України 1959–1989 рр.: етномовні наслідки російщення : [монографія] / В. М. Демченко. – К. : Просвіта, 2008. – 391 с.
4. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація / В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. – Дрогобич : Відродження, 1994. – 218 с.

**THE UKRAINIAN LANGUAGE IN THE STUDENTS' MILIEU
(ODESSA UNIVERSITY STUDENT SURVEY RESULTS)****Anastasiya Velyka**

*Illia Mechnikov National University in Odessa
Frantsuzskiy Bulvar24/26, Odessa, 65058, Ukraine
anastasi86@inbox.ru*

The article describes the responses of the students in higher education institutions as to the communication capacity of the Ukrainian language. The survey was based on 500 questionnaires. The students expressed their opinions on the language of communication at educational establishments, among peers, on their level of the Ukrainian language knowledge, communicative prestige of the Ukrainian language in the city and on whether it should be more prestigious to communicate in Ukrainian. The responses testified to the need of raising the prestige of the state language in the city. The author studies the reasons for declarative support of the official status of the Ukrainian language in Odessa.

Key words: sociolinguistics, language situation, language policy, official language, questioning.

**УКРАИНСКИЙ ЯЗЫК В СТУДЕНЧЕСКОЙ СРЕДЕ Г. ОДЕССЫ
(ПО МАТЕРИАЛАМ АНКЕТИРОВАНИЯ)****Анастасия Великая**

*Одесский национальный университет имени Ильи Ильича Мечникова
Французский бульвар, 24/26, г. Одесса, Украина
anastasi86@inbox.ru*

Описаны ответы студентов высших учебных заведений о коммуникативной мощи украинского языка. Объем выборки – 500 человек. Студенты высказали свои мнения по вопросам анкеты о языке общения в учебных заведениях, в кругу ровесников, об уровне владения украинским языком, престиже общения на нем в городе, о том, должен ли быть престиж украинского языка высшим и т. д. Ответы респондентов свидетельствуют о необходимости повышения престижа государственного языка в городе. Автор раскрывает причины декларативной поддержки государственного статуса украинского языка в Одессе.

Ключевые слова: социолингвистика, языковая ситуация, языковая политика, государственный язык, анкетирование.

Стаття надійшла до редколегії 08.11.2011

Прийнята до друку 16.11.2011